

# Meghívás a Himfy utcába

VISSZHANG - L. évfolyam 11. szám, 2006. március 17.

**"Nem hiszek az Elrendelésben, / mert szabad vagyok: oly szabad, / mint a bolond bogáncs a szélben / vagy vad bozót között a vad. / "Vezessen Hozzád a szabadság!" / így kérem olykor aki vár, / mert nem annak kell az imádság, / ki Istent megtalálta már." (Babits Mihály: Az elbocsátott vad)**

Tisztelt hölgyeim és uraim, feltétlen köszönettel tartozom azért, hogy körükbe - a Magyar Katolikus Újságírók Szövetségébe - hívtak valakit, aki, mint én, ugyan nem istentagadó, de nem is hívő. Az előbbi buta s kulturálatlan dolognak tartom, arról nem beszélve, hogy értelmetlennek is. Isten hangsúlyozott tagadásával tölteni az időt olyannak tűnhet, mint megszabadulni a kulturális emlékezet terheitől: mert az bizony, akárhol élünk is, gondolkozunk, a szó szoros és átvitt értelmében a hit, másként a transzcendens tudat emléknymaival van átítatva. Hívő azonban nem vagyok. Persze nem tudnám elképzelni életem olyan városok nélkül, amelyek templomaiba szabadon beléphetek, keresni valamit, s nem épp a megtalált bizonyosság otthonosságában.

Levelükben arra kértek, hogy az imaszándékok társadalmi háttéréről és fogadtatásáról szóljak, engedjék meg tehát, hogy elmondjam, kívülállóként hogyan olvastam a Magyar Püspöki Konferencia imaévet meghirdető körlevelét.

Talán nem tévedek, ha a szöveg megformáltságát, retorikáját hevültnek, erőteljesnek ítélem; akik ezt a szöveget írták, dolgukat sürgetőnek gondolták. "Nemzetünk nagyon nagy bajban, és csak Isten irgalma menthet meg minket", szól ennek a szövegnek a második bekezdése, s engedjék meg, hogy ennél a mondatnál azonnal megálljak egy pillanatra. Talán belátják, talán nem, de kérem, hogy fogadják el, hogy amit ez a mondat állít, az nem (mindannyiunk számára) evidens. S a kérdés az, hogyan beszéljünk egymással, mi: mindazok, akik ugyanahhoz az országhoz, nemzethez tartozónak ítéljük magunkat, ha - mindjárt e szöveg elején - vannak, akik másként látják a baj vagy bajok mértékét, illetve a dolgok rendbehozatalának módját. Mindez azért is figyelemre méltó, mert amikor e mondatot követően a körlevél írója vagy írói sorra veszik, hogy mire gondolnak, akkor számos olyan problémára utalnak, amelyről magam is gondolkodom, s talán nem tekintik szerénytelenségnek, adandó alkalommal írni is szoktam. Amikor a nemzetünkön belüli bizalmatlanságról, vagy épp az összetartás drámai hiányáról írnak, akkor bizony igazat írnak. Amikor én vagy a hozzám közel álló gondolkodók például egy modern társadalomról szólnak, az nem jelenti, hogy ne gondolnák, hogy az részben azonos a sorsközösség megértésének és megélésének kulturális gyakorlatával. A társadalmi szolidaritás és az összetartás drámai hiánya, úgy tűnik, ugyanarra a nehezen megszokható (értsd, megszokhatatlan) élményre utal, amit a szegénység, az éhezés, a származás, adandó alkalommal a borszín eltéréséből adódó megvetés és közöny láttán mindahányan érzünk. Nem tartanám tisztességes dolognak, ha most sorról sorra áttekinteném, miben értek egyet ezzel a szöveggel: önök nem a szoros olvasás iskolai gyakorlatának illusztrálására kértek fel, s talán illő sem lenne, ha itt-ott rámutatnék, hogy miféle retorikai fordulat ez vagy az, pusztán azért, mert épp ebben a helyzetben önök nem mondhatják nekem: "ki kérdezett?". Talán célravezetőbb, ha megnevezem, mi az, ami nem közös, ami, ha - remélem - nem is elválaszt, de a közöttünk való különbséget jelenti számomra.

A körlevél szövege, s ez nyilván nem véletlen, nem kíván tudomást venni a hiten és a vallás gyakorlásán kívül is létező világról. Azaz, a mai magyar társadalom problémáit az Istentől való elfordulással hozza összefüggésbe, s a lelki megújulást sem tartja másként elképzelhetőnek, mint a hit, pontosabban az imák sora által. Mintha ez a szöveg elfeledkezne arról, hogy számos teendő adódhat azok számára is, akik

meggyőződésük szerint nem hívők, vagy ha igen, akkor igencsak a maguk módján, adandó alkalommal némán s magukban teszik. Vannak hívők, akik számára az ima elérhetetlen nyelv. Nem tagadom, meglepett, hogy ez a szöveg milyen magától értetődően tekinti azonosnak a nemzeti közösségben és hitben élőket, s mintha azt láttam volna, hogy a sürgető romlás láttán a mondatok sorából eltűnni látszana a hiten kívül és a nemzeten belül cselekvők életvilágának feltételezése. Akármint is, itt meg kellene állunk egy pillanatra, s ha megengedik, most elválnék a szöveg követésétől, s megpróbálnám rekonstruálni annak a helyzetnek a sajátosságait, amelyben a körlevél íródott.

Tagadhatatlan tény, hogy 1944/45 és 1989 között - talán most nem érdemes hosszasan elvitatkoznunk azon, hogy 1944/45-ben, 1946-ban, esetleg 1947-ben kezdődtek-e a nagyon rossz idők - a magyar katolikus egyház számtalan szempontból visszaszorított, majd rettenetes helyzetben volt, évről évre egyre megalázóbb helyzetek sorát hozta, lelki és fizikai bántalmazásokat, traumák sorát okozva híveknek és a papságnak, az egyház mindkét nembeli és rangbeli szolgálójának. Úgy gondolom, ha 1956 után a fizikai bántalmazások száma csökkent is, a marginalizáltság részben fennmaradt, s a megalázó helyzetek minősége változott csupán, a Kádár-korszak becstelenségeitől senki sem maradhatott érintetlen. Akármint is, aki tehát 1989-ig várta volna, hogy a katolikus egyház szót ejtsen az 1938 és 1945 közötti törvénytelenséggel, gazemberséggel teli években játszott szerepéről, az tisztességtelen lett volna: mert a marginalizált, traumákban, felháborító sérelmekben élő szervezet tagjaitól nem volt elvárható, hogy arról beszéljenek, amiről bizony utólag sem könnyű szólni. S azt is értem én, hogy 1989 óta olyan nagyon sok idő nem telt el, annyi bizonyosan nem, hogy a traumák sorra mind megbeszélésre kerüljenek, nyilvános diskurzusokban találjon egymásra az emlékező és megbocsátást kérő és adó szó. A kimondhatatlanság és elbeszélhetetlenség kora ugyan véget ért, de mint az elmúlt hetekben láttuk, az elbeszélés és emlékezés ideje talán még nem jött el. A minap a Várszegi Asztrik vezetésével felállt bizottság minden bizonnyal változtathat mindezen.

Azaz - hadd fogalmazzak így - a zsidótörvényektől a Kádár-rendszer végnapjáig tartó korszakok, a traumák, hallgatások és elhallgattatások kora épphogy véget ért, s ha a katolikus egyház még nincs abban az állapotban, hogy intenzíven, alakítóan részt vegyen a múltról szóló vitákban, az azért sem csodás, mert a társadalom maga sincsen készen. A Magyar Szocialista Párt múltakkal s az elődei által is okozottakkal kapcsolatos neurózisa sem épp apró probléma, tehát még azt sem várhatjuk el, hogy épp az egyház kezdje meg párbeszédet sorát, amikor - ennyit még kívülállókét is tudok - önmagánál nem épp a leggyorsabban kell, hogy múljon az Idő. De - előbb vagy utóbb - az egyházuknak is meg kell szólalnia.

S ez a szöveg is arra mutat, hogy írói számára a trauma és a félelemmel teli megnyilatkozás kora: véget ért. Ez a körlevél épp olyan erőteljes, mint amilyen kétségbeejtőnek látja a világot, s talán ez a két dolog nem is független egymástól. Íróinak láthatóan elégük volt abból, hogy álszerű csendességgel kelljen megfogalmazniuk a hit általi gyógyulásba vetett bizalmukat, ellenkezőleg (a szekularizáció és az államszocializmus évtizedei bizony itt egymásra mosódnak), mintha a retorika arra vallana, hogy állam és egyház szétválasztása önök számára nem adotttság, s fennállása messze nem bizonyos már. Akármint is: ez a szöveg, engedjék meg, coming out, egy magabiztos és szigorú egyház fellépésének bejelentése. S amikor egyetlen pillanatig nem vonom kétségbe a jogukat mindehhez, arra kell, hogy felhívjam a figyelmüket, hogy ez a magatartás azért paradox. Mert önök nem tesznek mást, mint nyilvánosan megvallják erős meggyőződésüket, azt teszik tehát, amit a nagy baj láttán azonnal cselekvő ember tenni köteles - saját normái, logikája szerint, s nem bíbelődik apróságokkal, aki tüzet olt, nem kér engedélyt a kerti csap használatára.

Magyarán: vannak mindazok, akik számára a katolikus hit megélhetőségének, társadalmi gyakorlatának joga a felvilágosult, szekularizált, liberális állam által garanciákkal védendő. A késő modern, szekularizált társadalom, amelyet én látok magam előtt, ragaszkodik ahhoz, hogy a hívő állampolgárok ne marginalizálódjanak többé, soha ne fordulhasson elő velük, hogy körmenet után óvatosan kell hazasietniük a mellékutcákra, vagy épp egy csendes tüntetés bátor kiállítását jelentse a hit gyakorlása. Ez, engedjék meg, evidens. Én számos formáját látom a nemzeti sorsközösség modern társadalom által felkínálandó

élményének: különféle elvek, hitek, hitetlenségek koalícióját, kulturális és politikai identitások alkalmi együttállásait. Nem tagadom, ha a társadalmi kooperációkról, a kulturális identitások versengéséről van szó, én erősen a gyenge elméletek híve vagyok. Sok szolidaritás, kevés emancipáció, az a jó. Sem a szolidaritás, sem a sorsközösség kimunkálása, gyakorlata nem követeli meg a kanonizált hierarchiákat, s jól tűri az inkonzekvciát, az alkalmi kooperációt, alakuló koalíciók sorát.

De azt remélem: pontosan értem, hogy, amint azt a szöveg intenciója is mutatja, aki igazán hívő, az mindezzel nem tud mit kezdeni. Az egyházak jogaira is vigyázó szekularizált állam annak könnyen elfogadható evidencia, aki számára a vallásos élet csupán egyike a lehetséges kulturális és egzisztenciális világoknak. Ez az alternatíva viszont a hit bensőséges evidenciája teremtette közösségen belül élők számára messze nem magától értedődő. Azaz a paradoxon abban áll, hogy a hívőknek egy olyan dologban kell belátással lenniük, amit nem könnyen tudnak átélni: a nem hívő életek autentikus mivoltának kérdésében. Tudom, ez nem könnyű. De - s ezt jelenti, hogy nem vagyok sem hívő, sem istentagadó - számos hitben leélt életet követhetem nyomom, amelynek igazát nemhogy nem vontam kétségbe, de nyilvánvaló volt, hogy annak egyedi nagyszerűsége a hívő emberségből adódik. Talán érzék be a Pilinszky iránti hódolatommal, nem beszélve Teréz anya iránti személyes csodálatomról, vagy II. János Pál különös, zseniális és innen nézvést oly nehezen követhető konzervativizmusáról nem is beszélve. Csakhogy, itt és most, ezekben a pillanatokban, s ebben a szövegben, önökön, a hívők evidenciáját feltételező szöveggel azonosulokon a sor: s a kérdés az, hogy bizonyosan nem kellene-e elképzelniük a hiten kívül élőkkel való szolidaritásélmény nagyszerűségét, ezt a mindennapi lehetőséget. Engedjék meg, hogy Babits idézett versére utaljak vissza. Önök imádkoznak azokért és azok helyett, akik különféle bűnökben élnek, akik "nem ismernek és nem is akarnak ismerni Téged." Ha a katolikus egyház azt kívánja, hogy a mai magyar társadalom nem hívő tagjai számára is értelmezhető üzenetet fogalmazzon meg, akkor ki kell venniük részüket a nem hívőkkel való párbeszédnek felszabadító traumájának élményéből.

S ez a probléma lényege. Ha önök imádkoznak mindazokért, akik nem kérték, hogy imádkozzanak értük, akkor épp ezt a paradoxont pillantjuk meg. Önök követik a hitük parancsát, mások számára mindez gyámkodás, vagy épp életük bonyolultságához való jogukat látják ebben sérülni. Olyan dologban kell tehát együttműködnünk, amelyben nem érthetünk egyet. Ismerek embereket, felelős és nem hívő embereket, akik számára az állapot, amelyben élnek: az emberi állapot, s nem kérnek mások imájából. Talán Babits a megoldás, megvárni, hogy azok imádkozzanak, akik még nem találták meg.

"Qui non religiosi, religiosi viverent", akik nem vallásosak, éljenek úgy, mintha azok volnának - hangzik az oxfordi Merton College alapító formulája. Valójában a helyzet fordítva áll: "a tudós nem úgy él, mintha vallásos volna, mégis az" - írja Kerényi Károly a Religio Academici végén, 1938-ban. Talán nem tesszük rosszul, ha a tudós helyére egyszerűen a rendes ember példáját illesztjük. S akkor látni fogjuk, hogy e kérdésre válasz ugyan nincs, de megoldás az van.

## **György Péter**

*(Elhangzott a Magyar Katolikus Újságírók Szövetségének rendezvényén, 2006. március 11-én.)*